

ANDRZEJ DZIADZIO – DOROTA MALEC, *Historia prawa. Proces i wymiar sprawiedliwości w świetle źródeł*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2000, ss. 357.

Ukazał się drugi tom wyboru do historii prawa sądowego, który stanowi kontynuację zbioru z zakresu prawa karnego (A. Dziadzio – D. Malec, *Historia prawa. Prawo karne w świetle źródeł*, Kraków 1997). Autorzy planują wydać jeszcze wybór źródeł do historii prawa prywatnego. Zapotrzebowanie na tego rodzaju pomoc dydaktyczną jest duże, zwłaszcza, że dotychczasowe wydawnictwa tekstów źródłowych koncentrowały się raczej na historii ustroju państwowego (Por. wydane ostatnio: *Historia państwa i prawa. Wybór tekstów źródłowych*, pod red. B. Lesińskiego, Poznań 1995 oraz *Powszechna historia państwa i prawa. Wybór tekstów źródłowych*, pod red. M. Ptaka, M. Kinstlera, Wrocław 1996). A wybory źródeł tylko do historii prawa sądowego, które ukazały się przed opracowaniem krakowskim są zaledwie dwa. W 1978 roku wydany został przez W. Witkowskiego wybór tekstów źródłowych z historii prawa (W. Witkowski, *Wybór tekstów źródłowych do historii prawa (epoka feudalizmu i kapitalizmu)*, Lublin 1978 /wyd. II 1983/), a w 1996 roku ukazał się zbiór będący ilustracją podręcznika K. Sójka-Zielińskiej *Historia prawa*, w jego części II zawierającej historię prawa sądowego czasów nowożytnych i najnowszych (G. Bałtruszajtys – J. Kolarzowski – M. Paszkowska – K. Rajewski, *Wybór źródeł do historii prawa sądowego czasów nowożytnych*, Warszawa 1996)

Zestawienie źródeł do historii prawa karnego oraz procesu i wymiaru sprawiedliwości różni się zasadniczo od dotychczas wydanych wyborów tekstów źródłowych. Przedstawia, bowiem porównawczo, w oparciu o chronologiczny układ źródeł, poszczególne instytucje prawa karnego (część I), a w recenzowanym tomie znalazły się teksty dotyczące procesu karnego i cywilnego oraz ustroju sądownictwa w ujęciu chronologiczno – rzeczowym. Przy czym kryterium chronologiczne zostało ograniczone do epoki feudalizmu i XIX-XX wieku.

Dzieło odznacza się obfitością zamieszczonych w nim we fragmentach źródeł (wykaz źródeł obejmuje 108 pozycji). Teksty wybrane przez Autorów zgrupowane zostały w trzy części dotyczące procesu karnego, procesu cywilnego i ustroju wymiaru sprawiedliwości. Dla prezentacji historii procesu karnego posłużono się stosowanym na ogół w literaturze historyczno-prawnej podziałem na: średniowieczny proces skargowy, nowożytny proces inkwizycyjny i proces mieszany. Bardzo dobrze wypadło ukazanie wielu źródeł do procesu inkwizycyjnego: od elementów XIII-wiecznego procesu rzymsko-kanonicznego, uwidocznionych w materiałach do procesu templariuszy, poprzez powszechny proces inkwizycyjny, ukształtowany po wpływie Caroliny (1532) do XIX-wiecznych kodyfikacji – Franciscana (1803), Pruska ordynacja kryminalna (1805). Zaletą zaproponowanego przez Autorów układu jest ujęcie w osobne rozdziały źródeł procesu angielskiego i procesu w dawnej Polsce. Pozwala to na przeprowadzenie porównań, wskazanie podobieństw (jawność i ustność rozprawy, zasada kontradyktoryjności) między polskim procesem ziemskim i procesem angielskim. Nadto zebranie źródeł dawnego procesu miejskiego w Polsce i wydzielenie ich z części dotyczącej procesu inkwizycyjnego w Europie, dobrze ukazuje, że historia procesu karnego w dawnej Polsce miała dwa nurty: w procesie ziemskim występował proces skargowy, a w prawie miejskim występowały elementy procesu inkwizycyjnego.

Rozdział o ustroju wymiaru sprawiedliwości (ok. 100 stron) niezbędny dla stworzenia pełnego obrazu prawa sądowego skonstruowany jest w porządku państw i uwzględnia nawet konstytucję stalinowską w ZSRR.

Można oczywiście wskazać, że jakiegoś tekstu Autorzy nie opublikowali. Brakuje np. fragmentów Soborowego Ułożenia (1649), aby dokonać bardzo ważnego porównania przepisów dotyczących procesu inkwizycyjnego w Carolinie i w tej rosyjskiej kodyfikacji, jak również cytatów z Ustawy karnej Zachodniogalicyskiej (1796) odnośnie procedury inkwizycyjnej.

Praca bardzo dobrze ilustruje ogólne tendencje rozwoju procesu karnego cywilnego oraz ustroju sądownictwa w Europie na prze-

strzeni wieków. Wybór ten to cenna pomoc dydaktyczna przy prowadzeniu ćwiczeń, konwersatoriów, seminariów z historii prawa. Może być przydatny także dla studentów piszących prace seminaryjne i magisterskie nie tylko z historii prawa, ale i z zakresu prawa obowiązującego, sięgających często po przykłady ilustrujące historyczny rozwój omawianych rozwiązań prawnych.

Marzenna Paszkowska*

* Uniwersytet Warszawski.